

60 øre brun/blå - AFA 107

Adressekort. 39

Bet. Form. Nr. 4. (1/10 1919.)
Til Frimærker.

Til Reg.-Nr.
789 Odense 1

Hermed

Angiven Værdi eller anbefalet: _____ Kr. Øre.
(Ved anbefalede Pakker anføres „Anb.“ i den skraverede Rubrik.)

Til **Hr. Mælkeribestyreren**
Mælkeriet: J. Feldborg

Udfyldes af Postv.
Vægt: _____ kg

Den tofarvede Chr. X 60 øre brun/blå findes i flere forskellige farvenuancer. Oprindeligt blev den delt i en blå og en ultramarin udgave. Senere er den ultramarine så delt op i en lys ultramarin og en mørk ultramarin.

Jeg må desværre indrømme, at den sidste opdeling er mit værk, og jeg må undskylde den forvirring, det har skabt, men der er en meget væsentlig grund til denne opdeling andet end nogle farvenuancer. Det vil jeg forklare i denne artikel.

Den officielle udgivelsesdato for 60 øre brun/blå var 21. november 1919. Årsagen til udgivelsen var, at taksterne for indenlandske pakker blev ændret den 1. oktober 1919.

Pakketakster fra 1. januar 1919

1. januar 1919 blev der fastsat nye takster for indenlandske pakker:

- 0-1 kg: 30 øre (landsporto) - 20 øre lokalporto
- 1-3 kg: 40 øre (landsporto) - 30 øre lokalporto
- 3-5 kg: 50 øre (landsporto) - 40 øre lokalporto.

Pakketakster fra 1. oktober 1919

Disse takster ændredes 1. oktober 1919 (eller rent faktisk først 6-7. oktober 1919, fordi de ikke blev meldt ud til offentligheden før denne dato)

De nye takster var:

- 0-1 kg: 40 øre (landsporto) - 30 øre lokalporto
- 1-3 kg: 50 øre (landsporto) - 40 øre lokalporto
- 3-5 kg: 60 øre (landsporto) - 50 øre lokalporto

60 øre 4. tryk 173-K - ultramarin - 5 blok fra øverste venstre hjørne, nr. 1-45. De er brugt medaillonplade 6 og af større varianter kan nævnes: nr. 24 - plet foran kongens pænde. I rammepladen er der større varianter i pos. 13, 23, 31 og 41

Indtil oktober 1919 kunne de gængse frimærker 20, 30, 40 og 50 øre klare frankeringen af de mange adressebreve og fra 1. juli 1919 adressekort med et enkelt frimærke. Og det var vigtigt, fordi der ikke var ret meget plads til frimærker på de nye adressekort, der blev indført 1. juli 1919.

Pakketakster fra 1. juli 1920

- 1. juli 1920 steg taksterne for de tre vægtklasser til
 - 0-1 kg: 50 øre (landspporto - lokalporto afskaffet)
 - 1-3 kg: 70 øre (ditto)
 - 3-5 kg: 90 øre (ditto)

Behovet for 60 øres mærker faldt derfor betydeligt i denne periode.

Pakketakster fra 1. marts 1921

Men 1. marts 1921 steg taksterne for pakker igen til:

- 0-1 kg: 60 øre
- 1-3 kg: 75 øre
- 3-5 kg: 90 øre uforandret.

Og påny var der et stort behov for 60 øres frimærker.

Behovet for et 60 øres mærke

Med de nye portosatser oktober 1919 var der et akut behov for et 60 øres frimærke.

Det nye frimærke blev bestilt 3. september 1919 i et oplag på 12.000 ark. De færdige ark blev leveret med 1.000 ark d. 8. november 1919 og 9.533 ark d. 15. november 1919. Der blev leveret prøver til godkendelse i perioden 28. oktober til 5. november. Denne fabrikation til 10.533 ark eller 1.053.300 enkeltmærker hedder fabrikation 135, og marginalnummeret på arket lyder 135-S.

60 øres frimærket blev fremstillet i 4 oplag. Det næste hedder fabrikation 141, hvor der 13/12 1919 blev bestilt 6.000 ark, som blev leveret 24. januar 1920 med 5.658 gode ark. Marginalnummeret lyder 141-X. Som en sidebemærkning betyder det jo, at alle 60 øres frimærker afstemplet for 1. februar 1920 tilhører 1. tryk. Men trykkene er faktisk, som vi vil se senere, ikke så svære at adskille.

3. og 4 tryk hedder begge 173-K, og det er jo lidt forvirrende. Men i både Frimær-

kekontrollens og Thieles protokoller (*der er nemlig to sæt protokoller, som stort set indeholder de samme oplysninger – den ene set ud fra producentens synspunkt (Thiele), den anden ud fra kundens synspunkt (Frimærkekontrollen)*) bliver fabrikation 173 delt i to – fabrikation 173 og 173a. For at gøre forvirringen større står der på begge fabrikationer 173-K i arkhjørnerne.

For fabrikation 173-Ks vedkommende bestilles 16/11 1920 6.000 ark 60 øres frimærker. De leveres 15. januar 1921 med 5.536 gode ark.

For fabrikation 173-Ka s vedkommende bestilles 7. marts 1921 15.000 ark 60 øres frimærker. De leveres med 1.000 ark 6. april, 4.000 ark 9. april og 9.000 ark 16. april, alle i 1921.

Det er ud fra de data, der her er fremlagt, indlysende, at 60 øres frimærker afstemplet i 1919 og 1920 ikke kan tilhøre 3. eller 4. tryk, fordi de først afleveres henholdsvis 15. januar og 6. april 1921. Dette er en vigtig pointe, som man bedes huske.

I Enigma findes en række helark af 60 øre brun/blå bevaret:

Af 1. tryk – fabrikation 135-S – findes 12 helark bevaret

Af 2. tryk – fabrikation 141-X - findes 4 helark bevaret

60 øre 1. tryk - fabrikation 135 - her pos. 75 - streg på kraven. Denne variant findes kun i første tryk - medaillonplade 2. Den blå farve i dette tryk er i forskellige nuancer, også lysblå, men slet ikke ultramarin, som i 2. og 4. tryk

60 øre 2. tryk - fabrikation 141 - her pos. 64 - lodret afskåret medaillon til venstre - medaillonplade 1. Læg mærke til de mange hvide pletter i både ramme og medaillon, som kendetegner dette 2. tryk. De lodrette streger er desværre en fejl i skanningen

60 øre 3. tryk - fabrikation 173 - her pos. 14 - hak i medaillon for oven og uregelmæssig ridse til venstre for kongens hoved. Bemærk den meget mørke rammefarve. Farven er godt dækkende, nærmest lidt udfyldende. Det skyldes, at farven indeholder mere linolie end f.eks. den farveblending, der er brugt i tryk 1 og 2. Denne mørke rammefarve kendetegner alle tryk i fabrikation 172 og 173 samt 173a - som f.eks. 25 øre, 30 øre, 35 øre, 50 øre, 70 øre og 90 øre

Af 3. tryk – fabrikation 173-K – findes 3 helark bevaret

Af 4. tryk – fabrikation 173-Ka – findes ikke noget

helark bevaret, men i privat eje findes større blokke, bl.a. et kvartark stemplet (øvre venstre kvartark)

Ud fra undersøgelser af alle disse ark og arkdele samt en stor mængde enkeltmærker kan det fastslås at:

Tryk 1 er trykt med medaillonplade 2 (setting 2.3) – blå medaillonfarve i nuancer

Tryk 2 er trykt med medaillonplade 1 (setting 1.2) – blå medaillonfarve i nuancer

Tryk 3 er trykt med medaillonplade 5 (setting 5.6) – blå medaillonfarve i nuancer

Tryk 4 er trykt med medaillonplade 6 (setting 6.1) – ultramarin medaillonfarve.

De fire forskellige tryk er altså trykt med 4 forskellige medaillontryklader.

Hvis man har læst beskrivelserne af de første 6 medaillonplader for den tofarvede Chr. X, som blev bragt i NFT – Nordisk Filatelistisk Tidsskrift – i perioden 1984-1986 og som nu er tilgængelige på denne hjemmeside – ved man, at der er rigtigt mange pladefejl og matricefejl i disse mærker, både i rammeklicheerne og i medaillonklicheerne. Det er derfor muligt med kombinationen af pladefejl i henholdsvis rammer og medaillon med ret stor sikkerhed at trykbestemme og plade en meget stor del af alle 60 øres tofarvede frimærker.

Man vil så også opdage, at der er tydelige trykforskelle og farveforskelle mellem de enkelte tryk.

Her de to ultramarine tryk sat overfor hinanden. Til venstre 2. tryk - fabrikation 141, pos 23 hak i rammen over M i Danmark. Læg mærke til rammetrykket, som ligner den almindelige blå i samme tryk. I modsætning til mærket til højre, som er 4. tryk - fabrikation 173a. Her er rammetrykket af samme karakter som 3. tryk - en mørk fuldt dækkende farve. Mærket er i øvrigt pos. 41: buet øvre ramme og prikker i bunden af MAR i Danmark. 4. tryk er ofte dårligt takket med små takkebuller

Ultramarine 60 øre

At 4. tryk var ultramarin lå ret hurtigt fast. Der kendes marginalblokke med ultramarine mærker med fabrikation 173-K påtrykt, så det var helt indlysende, at hverken 1. eller 2. tryk kunne være ultramarine. Og dog. At det var 4. tryk og ikke 3. tryk er en længere diskussion, som drejer sig om sammensætningen af de enkelte settings og deres rækkefølge. Jeg havde i sin tid en længere brevveksling med Knud Juul om dette spørgsmål, og han endte med at give mig helt ret i, at 3. tryk er brun/blå og 4. tryk er brun/ultramarin. Det er lidt modstridende, fordi 4. tryk er langt det største tryk, og den ultramarine karakteriseres som værende mere sjælden end den brun/blå udgave. Men den ultramarine er set ud fra totaloplaget kun 40%, mens den almindelige brune/blå er 60% og farvenuancen blev set nærmest med det samme i 1921.

Opdagelsen af den mørke ultramarine

I starten af mine undersøgelser af 60 øres mærkerne var bundter af 60 øre ultramarin sjældne. Det hændte, at der i almindelige bundter også var ultramarine. Men en dag fik jeg mulighed for hos en frimærkehandler at gennemse nogle bundter ultramarine 60 øres mærker. Stor var min overraskelse, da jeg fandt adskillige ultramarine mærker stemplet i 1920. Det burde jo ikke kunne lade sig gøre! Og antallet af mærker gjorde også, at der ikke kunne være tale om forkert indstillede stempler.

Flere af mærkerne stemplet i 1920 kunne plades, og det viste sig, at de alle tilhørte 2. tryk. Den ultramarine farve var anderledes – mørkere og mere intens end 4. tryk. Den væsentligste forskel var dog ikke i medaillonfarven men i rammetrykkets farve og intensitet. Hvor 4. tryk har en meget fed udflydende farve

med nærmest fedtperler i trykket, er rammetrykket i 2. tryk det, man kalder "tørt". Farven dækker ikke ordentligt, der er hvide pletter i trykket.

Det er derfor, der i katalogerne skelnes mellem lys ultramarin (4. tryk) og mørk ultramarin (2. tryk). Mange af de katalogiserede farver i de forskellige frimærkekataloger beror faktisk på farvenuancer, som man kan henføre til bestemte tryk eller serier af tryk, men det er af en eller anden grund for komplicerede oplysninger at bringe i katalogerne, selv om det jo egentlig er det, det drejer sig om. I stedet henviser man brugerne til at gætte sig lidt frem: hvad er mørk, og hvad er lys ultramarin. Hvad er overhovedet ultramarin?

Sjældenhedsgrader

Ud fra oplagstal og sjældenhedsgrad vil jeg tro, at opdelingen skulle være følgende:

1. tryk brun/blå – 29% af oplaget
2. tryk brun/blå – 13% af oplaget
- 2a. tryk brun/mørk ultramarin – 3% af oplaget (under forudsætning af, at oplaget er 100.000)
3. tryk brun/blå – 13% af oplaget
4. tryk brun/lys ultramarin – 39% af oplaget

Det betyder altså, at den sjældne mørke ultramarine kun er 1 ud af hver 14 af de ultramarine.

Jeg har desværre set en del eksempler på beskrivelser på hjemmesider og i auktionskataloger, som er direkte forkerte. Og jeg håber min artikel her kan råde bod på dette. Det letteste er at vise nogle typiske eksempler på de forskellige tryk og farver, som du kan se på disse sider.

Posto **462** **Kjøbenhavn K.** **ekort.**

I Bet. Forsendelse No. 20: (1/7 1920.)

Til Reg.-Nr.

Hermed 1 Pakke
~~Brev~~

Postopkrævning: 133 Kr. 78 Øre.

Angiven Værdi eller anbefalet: _____ Kr. _____ Øre.

(Ved anbefalede Pakker anføres „Anb.“ i den skraverede Rubrik.)

Til Fr. Elsebeth Matrine Debes
Gre. Deide Østerø
Thorshavn
Færøerne

Udfyldes af Postv.

Vægt:

5 kg

Adressekort for pakke på 5 kg. med opkrævning på 133,78 kr. sendt 27/12 1920 fra København K til Færøerne. Bl.a. frankeret med 60 øre 2. tryk mærk ultramarin. Forsendelser med anvendelse af dette tryk er endda overordentlig sjældne. Jeg har kun set 2 stk.! Takst: pakke 3-5 kg: 90 øre (1/7 1920-1/4 1922) plus opkrævningsgebyr 100-300 kr.: 60 øre (1/7 1920-1/7 1946), ialt 150 øre